

Kale Zaharra (II)

> Jerardo Elortza eta
Xabier Zelaia

Aurreko alean adierazi genuen legez, aspaldikoa dugu Kale Zaharra. Izenaren jabe da, benetan. Hainbeste gizalditan milaka bizilagun eta dozenaka denda, taberna, tailer nahiz lantegi eduki zituen; baina baita makinatxo bat kale-baserri ere. Biztanleen artean denetarik zegoen: kargudunak, elizgizonak, langileak, artisauak, dendariak edota nekazariak. Auzoan jaio edo bizi izan eta, aldez edo moldez, herriko historian nabarmendu ziren pertsona banaka batzuk gogoratuko dizkizuegu.

Pertsonaia aipagarri batzuk

- **Francisco Antonio Palacios Lezeta** frantziskotarra (1727-1804), idazle eta sermolari ospetsua, Euskal Herri osoan aritu zen misioak euskaraz nahiz erdaraz ematen. Bere sermoietariko asko Zarauzko frantziskotarren komentuan gordetzen dira eskuizkribuetan. Sermoigintzarako batetik eta bestetik deitzen ziotelako, Padre Caminos goitizena ezarri zion bere buruari.

- **Anselmo Gomendio Castillobeitia** (1760-1841), Espainiako itsas armadako ofiziala, gudu eta kanpaina askotan parte hartu zuen: Argel, Trafalgar, Mexicon eta abarretan. Trafalgar-eko itsas gudu ospetsuan atxilotu egin zuten eta Gibraltar eta Portsmouth-eko espetxetan eduki zuten. Gerora, Donostiako eta Pasaiaiko komandante ere izan zen.

- **Esteban Gomendio Castillobeitia** (1763-18..), aurrekoaren anaia eta hura bezala itsas armadako ofiziala Cadiz aldean; 1813an, Indagadora korbetaren komandante zela, Kolonbiako Cartagenara joan behar izan zuen, piraten menpe zegoen hiria libratzera, baina preso hartu zuten, urtebetera ihes egitea lortuz. Harrezkero Oñatin bizi izan zen.

- **Jose Francisco Alzaa Gomendio** (1794-1835), militar profesionala izan ez arren, hainbat gatazketan parte hartu zuen: Napoleonen aurkako gerran hasi eta I. karlistaldira arte; Oñatin boluntario errealisten komandante genuen, eta gerraren hasieran Karlos V.aren alde altxatu zen; Zumalakarregiren adiskide mina, Otxandioko guduan hil zen, Ormaiztegiko jenerala baino lehentxoago.

- **Joaquin Julian Alzaa Gomendio** (1798-1848), aurrekoaren anaia gazteagoa; doktorea eta irakaslea Oñatiko unibertsitatean; karlisten gerran gogor aritu zen hainbat tokitan ofizial gisa, Oriamendin besteak beste. Bergarako besarkadaren ondoren, atzerri jo zuen; 1848an, gogoz kontra, karlisten beste altxamendu baten buru izatea tokatu zitzaion; atxilotu eta Zaldibian fusilatu zuten.

- **Blas Kortabarria Ramila** (1812-1855), urte hartako kolera-izurritean nahikoa gazterik hil bazen ere, ikasketak burutu ondoren, hainbat lanbide izan zituen. Gaztaroan Parisera joa-



Argazkia: Udal Artxiboa (Arzuaga funtsa).

Kale Zaharra duela 50 urte.

nik, Dionisio Aguado gitarra-jolearen ikasle izan omen zen. Oñatira itzulita, frantsesa irakatsi zuen institutuan, Elkarte Filarmonikoko zuzendaria izan zen eta udaleko idazkaria ere bai. Gitarrarako musika-lan batzuk idatzi zituen.

- **Juan Carlos Alzaa Larrañaga** (1821-1896), Jose Franciscoren semea. XIX. mendeko Oñatiko alkaterik ospetsuena; garai hartan alkateak urtebeterako aukeratzen ziren ia beti. J. C. Alzaa, ordea, bost urte jarraian egon zen postu horretan. Bere alkate-tza-denboran obra asko egin ziren herrian, ur-horniketeta berria eta iturri monumental dotoreak, besteren artean.

- **Damian Lizaure Lasa** arkitektoa (1885-1956), XX. mendearen lehen erdian makina bat etxe eraikitzeko edo eraberritzeko lanak zuzendu zituen jaioterrian eta beste leku batzuetan. Oñati guztian, kalean naiz auzoetan, ikus daitezke haren aztarnak; baita Kale Zaharrean ere. Istripu latzean hil zen Abadiñon bere bi alaba eta txoferrarekin batera, trenak taxia harrapatu zue-nean.

- **Felipe Jausoro Uriarte** (1898-1986), euskaltzale porrokatua, euskara irakaslea frankismo garaiko urte zailetan. Gerra aurretik, Uribarri auzoko eskolan, gure hizkuntzan irakatsi zuen lehenengotarikoa izan zen, eragozpen asko gaindituz. Gerratean iparraldera alde eginda, Gurs-eko esparruan egon zen hainbat hilabetez konfinaturik. Herriko kronikak bidali zituen euskaraz gerra aurreko nahiz osteko aldizkarietara.

- **Felisa Enparantza Galdos** (1911-1996), emakume saiatur Oñatiko kontu zaharrak jasotzen eta ezagutarazten. Artikuluak argitaratu zituen Oñatiko aldizkarietan, eta inguruko irratietan hemengo albistek zabaldu. Beti euskaraz. Bere mertzeria-denda liburuak eta egunkariak ere saltzen zituen azken aldera.

- **Joxe Otalora Galdos** (1926-2005), herriko hainbat talde eta ekimenetan parte hartu zuen: parrokiako koruan, Irrintzi zortzikotean, ikastolaren sorreran, batzokian, edota artzain-txakuraren txapelketen antolamenduan, besteak beste. Antonino Ibarrendoren hainbat abestiri euskarazko letrak jarri zizkion eta Oñatiko euskararen azterketarako ekarpen interesgarriak egin zituen.

- **Iñaki Zumalde Romero** idazleak (1926-2011) lan ugari eta garrantzitsuak utzi zizkigun. Liburu eta aldizkari askotan argitaratu zituen bere ikerlanak eta artikuluak. Oñati eta Euskal Herriari buruzko gaiak jorratu zituen, batez ere. Oinarrizko erreferentzia izaten jarraitzen du gure herriko historia aztertzerako orduan. Literaturaren inguruko kritika interesgarriak ere idatzi zituen.

Era askotako dendariak

Ezinezkoa zaigu hemen guztien aipamena egitea eta, horregatik, azken ehun eta piku urteetan egondako batzuk soilki izendatuko ditugu. Egungo Kale Zaharrekoak ez ezik, alboetako kaltetakoak ere sartu dira. Badakigu hutsuneak eta akatsak aurkituko dituzuela, baina lan sakonago baten aurrerapena izan dadila.

Dendak

Janariak:

- **Denetik:** Aitzekua; Sabasena; Mantxola (supermerkatu txikia); San Migel kooperatiba (1925an sortua, goikoa baino garrantzitsuagoa hasieran); Teresa Zubia; Rakel Urrutxi; eta Antoni Larza.
- **Okindegiak:** Illaramendi; Egañena (Kale Barriko okindegiaren saltokia); Gorrotxategi, (Ogi Berri orain).
- **Harategiak:** Txaketuena; Patrirena; Juan Mari Garai.
- **Arrandegiak:** Narzisa Igartua; Karmen Gutierrez eta alabak; Kresala. Auzokoak, baina saltokia plazan zutenak: Gregori eta Prexen Madinabeitia; Lukas eta Axun Igartua.
- **Fruta-saltzaileak:** Modesto Elgero; Illaramendi; Ama Lur; eta Oñati fruta-denda.

- **Kafe-denda:** Biain anai-arrebak (Iraban).

Bazarra: Lasarena, XIX. mendetik aurrera; denda berean Arrazolatarrak aritu ziren gerra aurretik; Rosita Arregi eta Leonardo Urrutia gerra ostean.

Zapata-saltzaileak: Klarita Biain eta bere alaba Maria Angeles Lizarralde; eta Olaldetarrak (Sillero), kale honetako bi leku desberdinetan.

Erloju-dendak: Dionisio Mugartza; eta Iñazio Illaramendi.

Argazkilariak: Dionisio Mugartza-Patxi Elortza.

Drogeriak: Tavira (Untzilla); eta Urrutia.

Aldizkariak eta liburuak: Haritza.

Opari-dendak: Juan Arregi, Arrillagarena; eta Rosa Igartua, Sua.

Bitxitegiak: Mugartza; eta Sua.

Gozokiak: Mizke.

Altzariak: Idigoras (Aranburutarrak).

Joskinak: askoren artean bi jostun klasiko nabarmenduko ditugu: Petra Igarzabal (Zubillagako Arotzenako alaba); eta Mikela Mujika (Mikelaerrero).

Sastreak: Juan Igartua; eta Higinio Iriarte, txistulari eta sastre.

Mertzeriak: Paula Guridi; Felisa Enparantza; eta Mikelaerreron eta ondorengoak.

Tintoreria: Margola.

Etxetresna elektrikoak: Benito Aiausti; Bizente Ormazabal; eta Leir (Lete-Irizar).

Industria-tresnak: Femur.

Leku faltaz, ez dugu sartzerik izan zenbaki honetan Kale Zaharreko beste hainbat merkatari, artisau eta lantegi. Datorren hilean jarraituko dugu.

